

וכל שהיתה כוונתו לקנות שביתה, אפי' הוא עני, מסתמא השתדל להוציא עמו פת לעירוב - ונקרא עשיר (תוספות, רשב"א, ריטב"א, ר"ן).

שיטה ב: מי שאין בידו כעת פת, בין אם הוא מחמת שהוא עני ואין בידו כסף לקנות, ובין אם הוא מחמת שהוא בדרך ואין לו ממי לקנות - הוי עני. ומי שיש בידו פת - הוי עשיר (חידושי המאירי בשם יש מפרשים).

שיטה ג: מי שהוא עני כפשוטו, דאין לו פת, או מי שבא בדרך ואפילו יש לו פת - נקרא עני. ומי שיושב בביתו ויש לו פת - נקרא עשיר (משמעות הרמב"ם פ"ז מהל' עירובין ה"ב-ג, ועי' מגיד משנה שם, גאון יעקב ועוד. וכ"כ בשו"ע סי' תט סעי' יג וסי' ת סעי' א. וע"ע חזו"א [ליקוטים סי' קי (ב) אות ו]).

שיטה ד: מי שבא בדרך וגם אין לו פת עמו - נקרא עני, ומי שיש לו פת או שיושב בביתו אפי' אין לו פת - נקרא עשיר (משמעות רש"י [עי' להרה"ג המהדיר נר"ו על חידושי המאירי הע' 491], אמנם יש עיקולי ופשוטי בדעת רש"י וכפי שכתב ידידיה שם, ע"ש, ואכמ"ל).

[ומש"כ הריטב"א בשם ר"ח, עי' ביאה"ל סי' תי ד"ה בד"א, ובמהדיר על הריטב"א שם הע' 781, ר"ן].

ג. מה דאיתא בגמרא שיכול להגיע לתחת האילן מבעוד יום אפילו בריצה, לכאורה לאו דוקא בריצה אלא כל שיש באפשרותו להגיע לשם בחשכה בכל דרך שתחת ידו (כגון סוס וכדו', או אפילו כלי רכב בזה"ז) - מהני (נתיבות שבת [פמ"א סעי' יב הע' נז], אבל כתב דאם אין האפשרות תחת ידו - לא מהני, אף שאכ"כ נזדמן לו [אא"כ יחזור ויאמר שוב (אם הוא קודם שקיעה"ח)]).

הגהות הב"ח אות ב 'לצד ביתי הס"ד' - לא מובן אם כוונתו להגיע 'לצד ביתי' במקום 'לצד ביתו', דהא אין בזה ביאור, וגם סוף הדיבור הוא ממילא כאן. וצ"ע. ועי' מש"כ לגבי הגהות הב"ח לעיל יח ע"א, כג ע"א, לב ע"ב, מז ע"ב, וביוסף דעת' עמ"ס נדה דף ג סוע"ב ודף יד סוע"ב).

שם אות ג (בתוך ציור האילן) 'וכל תוך הרוחב הוא אלפים - צ"ל: וכל הרוחב הוא תוך אלפים (וכן ראיתי בגליונות קהילות יעקב).

דף נא

'לא תנא ליה כרבי יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מיניה' - מכאן למד המג"א (סי' קנו) דאם שמע אדם דין, ונראה לו שהלכה כך, מותר לאמר בשם אדם גדול, כי היכי דליקבלו מיניה. אמנם הקשה מהגמ' (ברכות כז ע"ב [והוא ממסכת כלה]) האומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישאל, ונשאר בצ"ע. והאחרונים תירצו בזה כמה תירוטים:

א. מותר לתלות בשם חכם שלא אמרו רק אם אחרת לא יקבלו ממנו, אך יקבלו ממנו גם ללא זה - אסור (אליהו רבה שם תי' א).

ב. אם לא שמע ההלכה בשם חכם מסוים - מותר לתלות בשם גדול, אבל אם נאמרה ההלכה בשם חכם מסוים - אסור לאומרה בשם חכם אחר (א"ר שם תי' ב).

ג. מה שהמציא מסברתו - אסור לתלות בשם חכם, אבל מה ששמע מחכם מסוים - מותר לתלותה בשם חכם אחר (א"ר שם תי' ג).

ד. אם יודע שהיה אומר ההלכה בפני רבו והיה מסכים עמו - מותר, ואם לאו אסור (תוספת שבת שם).

ה. תלמיד גמור אסור לו לתלות ברבו אם לא שמע ממנו, אבל כשהגיע להוראה - מותר כי אז בטוח בפסק ורק רוצה שיקבלו ממנו (מחבר"ר שם ס"ק ז).

וע"ע מור וקציעה שם, שו"ת מחנה חיים ח"ב חו"מ סי' מט, מגדים חדשים ובאחרונים המצוינים שם. [ומש"כ בחידושי הריצ"ד (מוהר"ק) אינו לרוחי העניה, ומה אעשה, אמנם ציונו לתוספתא הוזכר בחסדי דוד שם ובמסורת הש"ס כאן, עי' מגדים חדשים].

'אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן...כזה יהו כל שובתי שבת' - יש כמה שיטות בראשונים בזה, ונבארם בקצרה:

שיטה א': לעולם אינו חייב א"כ מעביר הן ואלכסונן, דהיינו חמש אמות ושלוש חמשיות (משמעות רש"י, רמב"ם פ"ב מהל' שבת הי"ח, רשב"א, ריטב"א ושכן דעת כל רבותיו, ר"ן. שו"ע סי' שמט סעי' ב בסתם [ועי' להלן]).

שיטה ב': אם זורק לריבועו של עולם, דהיינו ממזרח למערב או מצפון לדרום - חייב בארבע אמות, אך אם זורק לאלכסונו של עולם - חייב רק בחמש אמות ושלוש חמשיות (תוס' בשם רשב"ם [והטור סי' שמט כתב כן בשם רש"י, והבית יוסף כתב דאינו יודע למה תלה ברש"י דעת רשב"ם, ואולי היה כתוב בטור 'כן פר"ש' ופתחו הר"ת 'כן פי' רש"י' במקום 'כן פי' רבנו שמואל', אך מהר"י אבוהב נדחק לפרש שאמנם כן דעת רש"י, אך לא הבנתי דבריו. עכ"ד הבית יוסף]).

שיטה ג': אם זורק ביושר כנגד פניו - חייב בארבע אמות, אך אם זורק לאלכסון פניו - חייב רק בחמש אמות ושלוש חמשיות (ראב"ד).

שיטה ד': בתוך ד' אמות - מותר לטלטל, מד' אמות עד חמש אמות ושלוש חמשיות - פטור אבל אסור, מחמש אמות ושלוש חמשיות - חייב (הרמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"טו, ועי' מגיד משנה וכסף משנה שם, ובאחרונים שצוינו בספר המפתח שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל. ובשו"ע שם הביא דעת הרמב"ם ב"ש מי שאומר, וא"כ לכאורה כוונתו לפסוק כהסתם שכתב לפני"כ, שהיא שיטה א' דלעיל, אמנם המשנ"ב שם ס"ק ז כתב שהכרעת האחרונים כהרמב"ם שיש לאסור מד' אמות [אך בביאור הלכה שם נשאר בצ"ע על דעת הרמב"ם שד' אמות בדיוק מותר], וכ"כ כה"ח שם ס"ק יא [לשיטתו דתמיד יש לחוש ל"א לכתחילה]. ובמשנ"ב שם ס"ק ט הביא את דברי הגר"א שגם לשיטת הרמב"ם אם בירר לו ד' אמות מסוימות לטלטול - מותר לטלטל בהם גם באלכסון).

'וזה הוא שאמרו...'- סיכום הסוגיא:

רב חסדא		רב נחמן		
ר' יהודה	ר' מאיר	ר' יהודה	ר' מאיר	
דברי הכל עיקר עירוב ברגל, אחד עני ואחד עשיר		עיקר עירוב ברגל, אחד עני ואחד עשיר	עיקר עירוב בפת, ודוקא בעני הקילו	שביתתי במקומי
אחד עני ואחד עשיר	דוקא עני	דברי הכל דוקא עני		שביתתי במקום פלוני
---	קתני לה, וקאי א'מי שבא בדרך וחשכה'	---	קתני לה, וקאי א'אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה'	"וזה הוא שאמרו העני מערב ברגליו"
דברי הכל		קתני לה	---	"לא אמרו מערבין בפת אלא להקל"

פסקו הפוסקים כרב נחמן (רי"ף, רמב"ם פ"ז מהל' עירובין ה"ב, רא"ש סי' יד, סמ"ג הל' עירובין דרמ"ה ע"ד, סמ"ק סי' רפב עמ' שיד).

(ע"ב) 'יוצא עשיר חוץ לתחום...' - התקשו הראשונים אם יוצא חוץ לתחום איך יוכל לחזור למקומו בשבת? ותירצו כמה תירוצים:

- א. לאו דוקא חוץ לתחום ממש, אלא סמוך לסוף התחום (רש"י בפי"א).
- ב. חוץ לתחום ממש, אך באותם ד' אמות שנתנו חכמים למניחי עירוב יותר על האלפיים אמה (רש"י בפי"ב).
- ג. לאו דוקא חוץ לתחום, אלא חוץ לעיבורה של עיר (תוב' בשם ר"י בפי"א).
- ד. איירי ברוצה לחזור ולקנות שביתה בתוך התחום, ונקט הכי משום ר' מאיר ואגב כך נקט האי לישנא בר' יהודה (תוס' בשם ר"י בפי"ב).
- ה. הכי פירושו: יוצא עשיר חוץ לעיר ללכת לתחום, ויאמר תהא שביתתי במקומי (ריטב"א שכן פירשו בשם הרב ז"ל, מגיד משנה פ"ז מהל' עירובין, ועי' ה"א גאון יעקב).

דף נב

(ע"ב) 'ר"א אומר ב' יכנס ג' לא יכנס...רש"א אפי' ט"ו אמות יכנס...' - רוב הפוסקים פסקו דלא כר"א ודלא כר"ש, ואפי' יצא פסיעה אחת לא יכנס (משמעות הרי"ף, רמב"ם פכ"ז מהל' שבת ה"א, הרז"ה, רמב"ן, רא"ש, שו"ע סי' תה סע"ג [וע"ע משנ"ב שם]), אך יש שפסקו כר"א וכר"ש (ראב"ד, רשב"א, ר"ן, מאירי בבית הבחירה ובחידושו. ועי' לרבנו יהונתן [וכ"כ תורת חיים] דביצא במזיד לכו"ע אין הלכה כר"ש, אך בעבודת הקודש [ש"ה יג] מבואר להדיא דפסק כר"ש גם ביצא במזיד, וכ"מ בעוד ראשונים).

'רש"א אפילו ט"ו אמות יכנס... מפני טועי המדה' - יש ג' פירושים בזה:

- א. היו נוהגים בזמנן למדוד התחומין בשביל היוצאים מן העיר, והיו מסמנים סימן ניכר כדי שיראוהו ולא ימשיכו ללכת. והיו בכוונה מכניסין הסימון לפני התחום מעט, משום הטועים שלא שמים לב לסימן וממשיכים ללכת מחוץ לתחום (רש"י. ויש להבין מה מרויחים בהא שמכניסים הסימן לתוך התחום, אם בין כה וכה הטועים לא שמים לב אליו. וי"ל שהטועים לא בודקים כל רגע ורגע היכן הסימן, אבל נזכרים מידי פעם לבדוק היכן הסימן, ומסתכלים גם מאחריהם אם לא חלפו עליו כבר). ולפ"ז 15 אמה לאו דוקא, דה"ה פחות או יותר, והכל כפי 2000 אמה המדויקים (רש"י וברטנורא שם. וצ"ע איך יידע כמה אם לא מדד, ועי' היטב בתוס' יו"ט, ולא הבנתי).
- ב. המודדים הם הטועים, שמוודים ע"י חבל של 50 אמה [כדלהלן נז ע"ב], 40 פעמים, וכך קובעים הסימן לאחר 2000 אמה, ואינם יודעים שכשאחזו את החבל מכאן ומכאן א"כ מיעטו מאורך החבל, ואם נעשה חשבון של 2 אחיזות ידיים - דהיינו 2 טפחים ואצבע [דכל אחיזה היא טפח וחצי אצבע], 40 פעמים, הרי 80 טפחים ו-40 אצבעות, שהם 90 טפחים, שהם 15 אמה (רש"י בלישנא אחרינא 'ולא שמעתיו' [ועי' להלן], הרז"ה בהמאור, רבנו יהונתן הכהן מלונגל על הרי"ף, ריטב"א בפשיטות). ולפ"ז 15 אמה בדיוק דוקא (רש"י שם, ברטנורא [וכתב: 'ולא ידעתי ליישבו יפה'. והתוס' יו"ט שם כתב: 'לא ראה בזה דברי רש"י ורבנו יהונתן', דהרי הם ביארו שיטה זו. ובלקוטים שם הביא דברי השושנים לדוד שהבית דוד כתב שדברי הברטנורא ברורים, וראה וידע דברי רש"י והגיד שלא ידע ליישב, ורש"י בעצמו כתב על לשון זו 'ולא שמעתיו' דהיינו דלא ס"ל ונימוקו עמו, דקשיא על פי' זה כמה קושיות: א. אין פי' זה מיושב על הלשון. ב. לפי' זה 'המשוחות' בעצמן הם ה'טועין', וזה דוחק. ג. מהו טעותן [דמאי קסברין]. ד. מי אמר דשיעור אחיזה הוא טפח וחצי אצבע, אדרבה בגמ' (מו"ק כב ע"ב) איתא דשיעור אחיזה הוא טפח בלבד [ונבגמ' נדה כו ע"א ורש"י שם מבואר דשיעור אחיזה הוא פחות מטפח, ע"ש וביוסף דעת שם (חוברת צא עמ' 44), והעיר בזה הרש"ש כאן, ועי' בדברי, ועי' מגדים חדשים כאן]. ה. בשביל מתיחת כל כחו בחבל של 50 אמה - צריך לאחוז בכל צד בשתי ידיים. עכ"ד הבית דוד [ועי' מלאכת שלמה בקצרה]. וכתב ע"ז השושנים לדוד, דאדרבה מש"כ רש"י 'ולא שמעתיו' היינו שלא שמע מרבנותיו ואדרבה כך נראה לו לפרש, והראיה שבסוף המסכת מביא ב'לישנא אחרינא' את הפירוש הראשון שכאן, ובתחילה מביא בפשיטות את ה'לישנא אחרינא' של כאן בקצרה, וכתב: 'כדפרישיה במי שהוציאוהו', הרי שנטל לעצמו פירוש זה. וכל קושיות הבית דוד י"ל בפשיטות, דכוונת רש"י בפי' זה שכיון שיש מודדים שטועים ולא מתחילים למדוד החבל הבא בדיוק היכן שכלה הקודם, ואדרבה מרחיקים קצת, וא"כ בסוף יסמנו אחרי אלפיים אמה ויכשילו את כל הציבור, - לכן תקנו

לשאר הראשונים: הלכה - כפרש"י. מטין - מורים ברבים, אך אין מוחין בידו אם לא עשה, ולא מהדרינן עובדא. נראין - כפרש"י, ואם לא עשה אין מוחין בידו.

דף מט

פ. מה דין המקפיד על עירובו?
נחלקו בזה בגמרא. ובעקבותיהם גם בפוסקים.

פא. מה דין החולק עירובו?
אינו עירוב. ואם מילאו כלי אחד ונשאר ומילאו כלי שני - שפיר דמי, ויש להחמיר במקום ששם לכתחילה בכלי קטן. וכן חלקו הפוסקים על המתיר כששני הכלים בבית אחד.

פב. עירוב משום קנין או משום דירה?
עי' טבלת סיכום מפורטת בעמוד הנ"ל.

פג. מה דין מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר בתוך התחום?
עי' טבלת סיכום מפורטת בעמוד הנ"ל.

דף נ

פד. מה דין 'עשירי ואחד עשר'?
רש"י שלפנינו: טעון סמיכה ותנופת חזה ושוק בלא ברכה, ויביא נסכי קרבן אחד על תנאי. תוס' בשם רש"י בכת"י: ירעו, ויחלל במעות בדמי היפה שבהן, ויאמר: כל מקום שהם שלמים - יהא מחולל על דמים האלו, ויאכל שניהם במומן בתורת מעשר.

פה. בין שלמים למעשר?
שלמים טעונים סמיכה, נסכים, תנופת חזה ושוק, ומעשר לא טעונה כל זה. ועוד ששלמים טעונים ד' מתנות ומעשר טעון מתנה אחת.

דף נא

פו. חיוב מעביר ד' אמות, האם הוא מדויק או שנותנים לו אלכסון?
יש ד' שיטות בזה: "א תמיד נותנים לו", "א דתלוי בכיוון העולם", "א דתלוי בכיוון פניו, ו"א דפטור אבל אסור.

פז. מהו ביאור לשון המשנה 'וזו היא שאמר' ולא אמרו מערבין בפת'
עי' טבלת סיכום בעמוד הנ"ל.